

матерів – одначок та батьків шляхом виплати аліментів або заборгованості за виплатою аліментів (Закон про авансові платежі на аліменти)) [3].

Коли Німеччина, в особі уповноваженого установи Югенамт, оплачує аліменти на дітей в мінімальному розмірі, який розраховується по Дюссельдорфській таблиці, це виходить близько 400 євро на дитину. Потім Югенамт виставляє цю суму до компенсації тому з батьків, хто має сплачувати аліменти в Україні. Поки це відбувається на рівні направлення звичайних листів на адресу платника аліментів, але оскільки таких випадків багато, то проблема повернення цих коштів може виникнути на рівні міждержавних відносин між Україною та Німеччиною.

Оскільки наразі триває процес внесення змін до Цивільного кодексу України, зміни щодо аліментних правовідносин мають бути також внесені до нового кодексу приватного права, з метою підвищити свідомість батьків щодо виконання обов'язків по утриманню дітей, а також створити дієві механізми задля унеможливлення для платників аліментів використовувати механізми ухилення від сплати аліментів або сплати їх в необґрунтовано малих розмірах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Цивільний кодекс Німеччини URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html#BJNR001950896BJNE156402377>

3. Закон про забезпечення утримання дітей, матерів – одначок та батьків шляхом виплати аліментів або заборгованості за виплатою аліментів (Закон про авансові платежі на аліменти) URL:

<https://www.gesetze-im-internet.de/uhvorschg/BJNR011840979.html>

УДК 340.1

Зварич І.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри
міжнародної економіки, Західноукраїнський
національний університет*

ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА МІГРАЦІЯ ЗА ОСТАННІ 100 РОКІВ

Перетин змін навколишнього середовища та мобільності людей являє собою один із найскладніших та найактуальніших викликів сучасної епохи. Протягом останнього століття концептуалізація екологічної міграції перейшла від маргінального спостереження в географії до центрального стовпа дискурсу міжнародної безпеки та прав людини.

Теоретичне розуміння того, як природне середовище впливає на рух людей, протягом останніх ста років розвивалося нелінійним шляхом. На світанку ХХ століття засновники міграційних досліджень, під впливом таких географів, як Фрідріх Ратцель та Моріц Вагнер, розглядали природне середовище як основний визначальний фактор мобільності людей. «Антропогеографія» Ратцеля (1882) заклала основи загальної теорії міграції, яка наголошувала на родючості ґрунту та кліматі як критичних «штовхальних» факторах. У цей період географи, такі як Елсворт Гантінгтон, вже документували те, що сьогодні можна класифікувати як «міграцію, спричинену зміною клімату», особливо в таких регіонах, як басейн річки Лоп у Східному Китаї, де тривалі посухи змусили покинути стародавні поселення [4-5].

Однак, з розвитком ХХ століття відбулося теоретичне «затемнення». Між 1920-ми та 1970-ми роками екологічні фактори значною мірою зникли з літератури про міграцію, замінивши їх акцентом на економічних, соціальних та політичних рушійних силах. Основні віхові дослідження міграції цього періоду, такі як «Міграція людей та майбутнє» Грегорі (1928) та «Економіка міграції» Ісаака (1947), повністю опускали змінні природного середовища. Цей зсув відображав ширшу академічну тенденцію до соціально-економічного редукціонізму, де міграція розглядалася як реакція на коливання ринку праці та політичні потрясіння світових війн і деколонізації.

Лише наприкінці століття екологічні міркування знову з'явилися, зумовлені зростаючою тривогою щодо антропогенних змін клімату та низки катастрофічних екологічних подій. Термін «екологічний біженець» вперше був використаний у 1970-х роках Лестером Брауном, засновником Інституту Worldwatch, а пізніше був формалізований у документі Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) 1985 року Ессама Ель-Хіннаві. Ель-Хіннаві визначив цих осіб як тих, хто був змушений покинути свої звичні домівки через помітні екологічні порушення, які поставили під загрозу їхнє існування або серйозно вплинули на якість їхнього життя.

1930-ті роки стали знаковим прикладом екологічної міграції, зокрема Північноамериканська Пилова Чаша. Ця подія стала каталізатором для переосмислення взаємозв'язку між землекористуванням, посухою та переміщенням населення. Відтоді вчені визначили «окійців», які втекли з Великих рівнин до Каліфорнії, як ранні приклади «екологічно переміщених осіб». Ця міграція була зумовлена синергетичним поєднанням багаторічних посух та невдалого застосування сільськогосподарських практик, які позбавили ґрунт захисної рослинності. Пилова Чаша служить історичним прототипом сучасних катастроф з «повільним настанням», ілюструючи, як екологічний колапс може взаємодіяти з економічною депресією, спричиняючи масові переселення [7].

Після Другої світової війни акцент на екологічній міграції був ще

більше затьмарений масовими політичними переселеннями епохи холодної війни. Однак насіння наступної екологічної кризи сіялося в Центральній Азії через централізовано сплановане відведення водних ресурсів. У 1950-х роках радянський уряд на чолі з Хрущовим ініціював масштабні іригаційні проекти, щоб перетворити посушливі регіони Узбекистану та Казахстану на зони виробництва бавовни. Відводячи річки Амудар'я та Сирдар'я — основні притоки Аральського моря — держава спровокувала одну з найкатастрофічніших екологічних катастроф, спричинених людиною, в історії.

Аральське море, колись четверте за величиною озеро у світі, почало різко знижуватися як рівень води, так і площа поверхні з 1960 року. До 1980-х років солоність води, що залишилася, стала настільки високою, що це винищило місцеві види риб, знищуючи промисловість, яка забезпечувала від 50 000 до 100 000 робочих місць. Оголення дна озера створило пустелю Аралкум, з якої соляні бурі почали переносити мільйони тонн токсичного пилу, насиченого добривами та пестицидами, по всьому регіону.

Людські втрати від катастрофи Аральського моря були величезними. Регіональне здоров'я різко погіршилося, рівень захворюваності на рак на 50-60% вищі, ніж у контрольних районах, а дитяча смертність зросла до 72 смертей на 1000 живонароджених. Ця деградація навколишнього середовища спровокувала «самодепортацію» приблизно від 100 000 до 700 000 людей до 1990-х років. У Каракалпакстані, автономному регіоні Узбекистану, еміграція становила 5-10% працездатного населення, переважно спрямованого до Казахстану. Це тематичне дослідження висвітлює «довгий хвіст» екологічної міграції, де початкове політичне рішення 1950-х років призвело до постійного переміщення та регіональних демографічних зрушень сорок років потому.

У середині 1980-х років з'явилася нова категорія екологічної міграції: переміщення, спричинене гострими промисловими та технологічними збоями. Витік газу в Бхопалі в Індії (1984) та Чорнобильська ядерна катастрофа в СРСР (1986) змусили міжнародну спільноту визнати, що «довкілля» включає антропогенні небезпеки.

Бхопальська катастрофа, що сталася 3 грудня 1984 року, спричинила витік понад 40 тонн метилізоціанату (МІЦ) газу з пестицидного заводу Union Carbide. Хоча безпосередня кількість загиблих оцінювалася від 3800 до 10 000 протягом перших трьох днів, довгострокові наслідки міграції та здоров'я були ще більш поширеними. Понад півмільйона людей зазнали впливу токсичної хмари, яка покалічила сотні тисяч на все життя. Постійне забруднення ґрунтових вод 350 тоннами токсичних відходів, похованих на місці події, забезпечило продовження «катастрофи», що зумовило постійне локальне переміщення населення, оскільки мешканці шукають придатного для життя середовища та спеціалізованої медичної допомоги.

Аварія на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року стала найбільшою мандатною екологічною міграцією ХХ століття. Вибух і подальша пожежа вивільнили безпрецедентний радіоактивний матеріал, що вимагало негайної евакуації 116 000 людей із 30-кілометрової «зони відчуження». До 2000 року загальна кількість людей, переселених із забруднених територій досягла 350 000. Це переміщення було унікальним, оскільки воно було невидимим, радіація не забезпечувала очевидної фізичної сили, яка б відштовхувала людей, що призводило до складних психологічних наслідків та «радіофобії» серед переміщених осіб. Десятиліття потому Україна все ще виділяє 5-7% свого національного бюджету на подолання довгострокових наслідків, включаючи соціальну та економічну інтеграцію тих, хто був переміщений внаслідок цієї події.

Регіон Сахель в Африці став найтривалішим прикладом «природної» екологічної міграції наприкінці ХХ століття. Між 1968 і 1985 роками серія сильних посух, можливо, найдраматичніших за століття, спричинила зменшення кількості опадів на 30% у більшій частині регіону порівняно з 1950-ми роками. Це призвело до масового голоду та смерті щонайменше 100 000 людей.

Реакція на міграцію в Сахелі була складною та поставила під сумнів «лінійний» погляд на екологічне переміщення. Посухи спровокували масові внутрішні переміщення з посушливої півночі на більш вологий південь та з сільських районів до міських центрів, таких як Дакар і Бамако. Також відбувалися транскордонні переміщення, як правило, з країн Сахелю, що не мають виходу до моря, до прибережних держав Західної Африки. Однак дослідження таких вчених, як Вікторія ван дер Ланд та інші, підкреслювали, що зміна клімату була лише одним із багатьох факторів, включаючи зростання населення, деградацію земель та неправильну політику розвитку.

Найважливіше те, що досвід Сахелі продемонстрував феномен «захоплених популяцій». Під час піку посухи 1983–1985 років у Малі мобільність у деяких районах фактично знизилася, оскільки домогосподарства втратили фінансові ресурси (худобу та сільськогосподарські культури), необхідні для фінансування переїзду. Це розуміння є життєво важливим для сучасної політики: найбільш вразливими людьми часто є ті, хто не може мігрувати, а не ті, хто це робить. Крім того, сучасна кліматологія змістила пояснення цих посух з локального надмірного випасу худоби на зміни глобальної температури поверхні моря (ТПМ), пов'язуючи переміщення в Сахелі з ширшими глобальними кліматичними моделями.

З 1990-х років дискурс про екологічну міграцію переважав з антропогенної зміни клімату. У Першому оціночному звіті МГЕЗК (1990) було висловлено ранні занепокоєння тим, що зміна клімату може збільшити міграцію та переміщення, попередження, яке в подальшому стало дедалі більш тривожним. звіти поточних подій. Шостий звіт про

оцінку Робочої групи II за 2022 рік містить найповнішу на сьогодні оцінку, визначаючи кліматичні небезпеки як «зростаючий рушій вимушеної міграції та переміщення».

Зміна клімату діє як «множник загроз», загострюючи існуючу соціальну напруженість, конкуренцію за ресурси та економічну нестабільність. У «Сухому коридорі» Центральної Америки (Сальвадор, Гватемала, Гондурас та Нікарагуа) посилення посух та неврожаїв штовхає сім'ї до голоду, що призводить до сплеску транскордонної міграції до Сполучених Штатів. У цьому контексті міграція часто є стратегією адаптації в крайньому випадку, яка використовується для зменшення вразливості до швидкозмінного клімату.

Одним із найважливіших сучасних рушійних факторів є підвищення рівня моря. Глобальний рівень моря піднявся на 0,20 м між 1901 і 2018 роками, причому темпи прискорилися до 3,7 мм/рік за останні десятиліття. Для низинних прибережних районів та дельт є екзистенційною загрозою. У Бангладеш проникнення солоної води забруднює джерела прісної води та сільськогосподарські угіддя, змушуючи мешканців залишати землі, на яких їхні родини обробляли поколіннями. Прогнозується, що до 2050 року 4,4 мільйона акрів індивідуальних земельних ділянок у Сполучених Штатах можуть опинитися нижче лінії припливу, а острівні держави, такі як Кірибаті та Тувалу, зіткнуться з перспективою повного затоплення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. De Haas, H., Castles, S., & Miller, M. J. (2019). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (6th ed.). <https://www.guilford.com/books/The-Age-of-Migration/Haas-Castles-Miller/9781462542895>
2. Piguet, E., Pécoud, A., & de Guchteneire, P. (Eds.). (2011). *Migration and Climate Change*. <https://www.cambridge.org/9781107014855>
3. IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability (Working Group II Sixth Assessment Report)*. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
4. International Organization for Migration (IOM). (2024). *World Migration Report 2024*. <https://www.iom.int/resources/interactive-world-migration-report-2024>
5. UNHCR. (2024). *Focus Area Strategic Plan for Climate Action 2024-2030*. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/focus-area-strategic-plan-for-climate-action-2024-2030.pdf>
6. Hornbeck, R. (2023). *Dust Bowl Migrants: Environmental Refugees and Economic Adaptation*. *Journal of Economic History*. <https://www.theigc.org/sites/default/files/2023-10/ClimateMigration-7.pdf>
7. Van der Land, V. (2019). *Migration and Environmental Change in the West African Sahel*. <https://www.routledge.com/Routledge-Studies-in-Environmental-Migration-Displacement-and-Resettlement/book->

series/RSEMDR

8. Gemenne, F. (2011). *How they became the human face of climate change*. <https://orbi.uliege.be/handle/2268/141894>

9. Amnesty International. (2024). *Bhopal gas tragedy: 40 years of injustice*. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/12/bhopal-gas-tragedy-40-years-of-injustice/>

10. IOM. (2024). *Legal aspects of protecting migrants' rights in the context of disasters, climate change and environmental degradation*. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd12616/files/inline-files/legal-aspects-of-protecting-migrants-rights-in-the-context-of-disasters-climate-change-and-environmental-degradation_0.pdf